

TAKÁCS DÁNIEL

Erőszak a német iskolákban

KITEKINTÉS

A német pedagógusokat tömörítő szakszervezet, a VBE (Verband Bildung und Erziehung – Képzés és Nevelés Egyesület) május elején hozta nyilvánosságra egy olyan kérdőíves felmérés eredményeit, amelyet 2018 év elején, a tanárokkal szembeni iskolai erőszak témájában végzett.¹ A kérdőíveket 1200 iskolaigazgatónak küldték el, lefedve egész Németországot. A válaszok alapján a német iskolák csaknem felében történnek fenyegetések és erőszakos megnyilvánulások a tanárokkal szemben. Ezek a számok ugyanúgy riasztóak, mint az első ilyen témában végzett, 2016-os németországi felmérés adatai. A VBE elnöke, Udo Beckmann „megrázó”-nak nevezte az eredményt, s megkongatta a vészharangot, mondván: sok más ok mellett ennek a felmérésnek tanulságaképp is „le kellene számolni azzal a mesével, hogy ezek csak 'egyedi' eseteknek tekinthetőek.”

A 2018-as felmérés legfontosabb eredményei a következők:

Az igazgatók legtöbbször a tanárokat érő verbális fenyegetésekről, szidalmazá-

sokról és molesztálásokról számolnak be; az elmúlt öt évben ez az iskolák 48 százalékában fordult elő. Pedagógusokkal szembeni testi inzultust az iskolák 26 százalékában jelentettek az iskolavezetők. Minden ötödik iskolában tapasztaltak internetes zaklatást a tanárokkal szemben. Mindemellett a megkérdezett iskolavezetők 39

százaléka tartja a tanárok elleni erőszakot olyan tabutémának, amiről nem beszélünk nyilvánosan.

A kérdőívek eredményeit a VBE elküldte a tartományi kultuszminisztériumoknak azzal a kérdéssel együtt, hogy vajon vezetnek-e tartomá-

mányi szinten statisztikákat a tanárokkal szembeni erőszakra. A kérdésre a VBE vagy nem kapott érdemleges választ, vagy ha kapott, akkor az inkább a kérdőív relevanciáját vonta kétségbe. A VBE szerint jól tükrözi a minisztériumok attitűdjét, hogy öten közülük azt választották: nem észleltek jelentős mértékben kifejezetten tanárokkal szembeni erőszakot. Egy tartományi minisztérium pedig így reagált: „Ha nem is áll rendelkezésünkre semmiféle statisztika

a megkérdezett iskolavezetők 39 százalékát tartja a tanárok elleni erőszakot olyan tabutémának, amiről nem beszélünk nyilvánosan

¹ A VBE honlapján a VBE sajtóközleménye és a felmérés eredményei: <https://www.vbe.de/themen/gewalt-gegen-lehrkraefte/>

a pedagógusokkal szembeni erőszakról (helyesebben: a különleges események minden fajtájáról), meg tudjuk erősíteni, hogy egyedi esetekről van szó.”

„Bocsánat, de ez abszurd” – reagált a minisztérium válaszára Udo Beckmann egy sajtótájékoztatón, majd a 2016-os, hasonló tematikájú kérdőív eredményeit sorolta. 2016-ban nem igazgatókat, hanem tanárokat kérdeztek meg arról, hogy tapasztaltak-e az elmúlt öt évben ellenük vagy a kollégáikkal szemben megnyilvánuló pszichikai vagy fizikai erőszakot. A megkérdezettek több mint a fele mondta azt, tanúja volt az elmúlt öt évben a tanárokkal szembeni pszichikai erőszaknak. Ebben egynegyedük személyesen is érintett volt. 21 százalékuk mondta azt, hogy iskolájukban az elmúlt öt évben testi erőszak történt a tanárokkal szemben, 6 százalékuk volt maga is érintett. Bár a 2018-as felmérés iskolaigazgatókat kérdezett meg, az eredmények nagyon hasonló nagyságrendekre engednek következtetni. A német iskolákban fizikai erőszakot elszenvedők 6 százalékos aránya alapján körülbelül „45000 tanárról beszélhetünk, ami nem igazán azt támasztja alá, hogy itt egyedi esetekről lenne szó” – vonta le a következtetést Beckmann.

A 2016-os és a 2018-as felmérés meglehetősen nagy visszhangja segített kimozdítani a tanárokkal szembeni erőszak témáját a tabuzónából. A VBE követeli, hogy kezdjenek el minisztériumi szinten statisztikákat vezetni a tanárokkal szembeni erőszakra. Továbbá teljes körű, lehetőleg minél kevesebb bürokráciával járó anyagi és szakmai támogatást kérnek az ilyen esetek megfelelő és gyors kezeléséhez. Általánosságban pedig követeli a VBE, hogy az ügyet ne bagatellizálják el. A miniszté-

riumoknak meg kell érteni, hogy sok pedagógus dolgozik egyfajta „állandó hiányállapotban, anyagi és emberi erőforrások szűkös keretei között. Nagy terhet jelent számukra az is, hogy a társadalom az iskolát szívesen tekinti a társadalmi problémák általános javítóintézetének, nem beszélve arról az óriási kihívásról, amit az integráció, a befogadás, a növekvő heterogenitás jelent az iskolák számára. Mindez együtt óriási nyomásnak teszi ki a tanárokat.”

A VBE felmérése alapján nehéz lenne következtetéseket levonni a tanárokkal szembeni erőszak tendenciáival kapcsolatban. Beckmann maga is elismeri, hogy alapvetően nem azért megrázóak ezek a számok, mert ko-

rábban sokkal kevésbé lett volna jellemző a tanárokkal szembeni erőszak, hanem azért, mert a felmérés kényes problémát tematizál, amelyről korábban nem nagyon lehetett nyilvánosan beszélni, illetve elkülöníteni azt az általában vett iskolai erőszak témájától. Másfelől a felmérés erős sajtóvisszhangját az is magyarázhatja, hogy az utóbbi időben több iskolai erőszakos cselekményről lehetett hallani és olvasni a médiában, ez pedig azt a közvélekedést erősíti, hogy az iskolai erőszak, – és így a tanárokkal szembeni erőszak is – gyakoribbá vált az iskolákban.

Az elmúlt fél évben például két általános iskolában (Grundschule Hesen; Gemeinschaftsschule Bruchwiese, Saarbrücken) fordultak a tanárok nyílt levélben a nyilvánossághoz, mivel megítélésük szerint az iskolában kialakult helyzet már elviselhetetlen volt. A saarbrückeni levél hosszú részletei az alábbiakban olvashatók.²

a társadalom az iskolát szívesen tekinti a társadalmi problémák általános javítóintézetének

² A bruchwiese-i iskola nyílt levele: <http://www.spiegel.de/media/media-42252.pdf>

Jelenleg 350 tanuló jár az iskolánkba. Ahhoz, hogy a kérésünket megértsek, fontos figyelembe venni a következőket: a diákság összetétele az elmúlt időszakban jelentősen megváltozott – jelenleg a tanulók mintegy 86 százaléka mondható nem német származásúnak, s közöttük 61-en menekült vagy újonnan bevándorolt családokból származnak, és nem rendelkeznek német nyelvismerettel. A 2016/17-es tanévben 16 tanulónak volt különleges pedagógiai igénye a mentális fejlődés területén (velük három fejlesztőpedagógus heti 59 órában foglalkozott), 34 tanulónál volt érzékelhető valamiféle speciális pedagógiai igény, s közöttük 16 tanulónál ez az igény szociális-érzelmi területen jelentkezett (velük két fejlesztőpedagógus foglalkozott heti 45 órában). [...]

Az iskolában néhány hónapja a tanári személyzettel szemben megnyilvánuló agresszivitás és tiszteletlenség erősödését tapasztaljuk. Egyes kollégákat például azzal szidalmaznak, hogy rendszeresen „drogokurvának”, „kurafinak”, „maszturbátornak” vagy „bakkecskének” csúfolják őket, és ebben a szidalmazásban az osztályközösség nagy része részt vesz. Ezenkívül idegen nyelveken is szidalmaznak minket. Sok kollégánál fél bizonyos tanulókkal foglalkozni, mivel szexuális tartalmú megjegyzéseknek vannak kitéve. Mint például: „Semmi sincsen a kezemben, de ha a nadrágomba nyúlok, akkor majd lesz valami a kezemben, és annak maga nagyon fog örülni.” Épp így ki vannak téve sajátosan nőellenes szidalmaknak. Például: „Úgy beszélek önnel, ahogyan a nőkkel szoktam beszélni” – mondta egy tanuló a kolléganőnek, aki szóvá tette a diák nyers és durva stílusát.

Eközben a tanulók egymás közötti erőszakra való hajlandósága éppúgy növekszik, mint a tanárokkal szembeni agresszivitás. [...]

Mikor az érintett tanulót a kollégák számon kérik, akkor a diákok kölcsönösen védik egymást. [...]

Nem kevés azoknak a tanulóknak a száma, akik egyáltalán nem jelennek meg a tanítás kezdetén. A szükséges iskolai felszerelést kevesen hordják magukkal. Sok iskolai órán egyes diákok viselkedése annyira zavaró, hogy egyáltalán nem lehet a tantárgyat oktatni. [...] Az osztályokba folyamatosan újonnan beiratkozók miatt lehetetlen egészséges osztályközösséget létrehozni. Így például az elmúlt fél évben a 7. osztályba négy új tanuló jött, majd még kettő, akik az elmúlt másfél évben a DaZ (Deutsch als Zweitsprache, azaz „Német nyelvére újonnan bevándorlóknak és menekülteknek”) képzésből a lehetetlen viselkedésük miatt kiestek, ezután még egy diáklány, aki az előző iskolájában nem érezte jól magát. És ez az osztálytörténet egyáltalán nem egyedi az iskolánkban!

További megoldhatatlan problémát jelent számunkra, hogy azok a tanulók, akik annak ellenére, hogy pszichiátrián helyezték el és kezelték őket, és akiket innen kiszámíthatatlanságuk miatt elbocsátottak, jelenleg az iskolapadjainkban foglalnak helyet. Nem vagyunk szakemberei ezeknek az eseteknek, és túl vagyunk terhelve. E levél megfogalmazása előtt egy héttel egy integrációs segítő a 7. osztálynál egyszerűen feladta, mivel egyes tanulóktól fenyegettetve érezte magát. Egyébként ugyanezzel az indokkal távozott az elődje is.

Mi, tanárok, ismét magunkra tettünk hagyva. Minden rendelkezésünkre álló eszközökkel felhasználunk ahhoz, hogy a megfelelő intézkedések megtörténjenek annak érdekében, hogy rendes mederben folytatódhasson az oktatás. Az elmúlt öt héten csak a nyolcadik

évfolyamon nyolc osztálykonferenciát tartottunk azért, hogy rendet fenntartó szabályokat hozhassunk meg. A szülőktől eddig semmilyen támogatást nem kaptunk – vagy nagyon keveset – ahhoz, hogy a normákat és a szabályokat betartassuk. [...]

Elvárunk azonnali és hatékony támogatást a minisztérium és minden szociális intézmény részéről, hogy a ránk bízott tanulók védelme érdekében gyorsan és célzottan meghozhassuk a megfelelő intézkedéseket. A dokumentációs áradattal és a bürokratikus előírások betartásával, amelyek többek között a rendet fenntartó intézkedésekkel járnának együtt, nem jutunk egy lépéssel sem tovább, ezek inkább csak frusztrációhoz és rezignáltsághoz vezetnek. [...]

Elvárjuk, hogy a minisztérium a probléma egészét komolyan vegye. [...]

A befogadás radikális végrehajtása, úgy, hogy közben a szükséges anyagi, személyi, dologi szervezeti előfeltételek kezdettől nincsenek biztosítva, minket, tanárokat egyre növekvő mértékben megterhel, most már egészen a teljesítőképességünk határáig. [...]

Senki sem kötelezhető olyasminre a teljesítésére, ami objektíve lehetetlen. A Minisztériumnak gondoskodási kötelezettsége van velünk, tanárokkal szemben.

Amint az a levélből kitűnik, a saarbrückenhez hasonló esetekben a problémának csak egy része maga az iskolai erőszak és agresszivitás. Ugyanis ezek az esetek – ahogyan a *Der Spiegel* egyik munkatársa fogalmaz – egyttal éles fényt vetnek a német oktatási rendszer minden hiányosságára és az elhibázott intézkedésekre. Hibás intézkedés például a 2015–2016-os menekültválság idején az országba érkezett fiatal iskoláskorúak aránytalan elosztása az egyes iskolák között, hiányosság az erre való felkészületlenség az intézmények részéről, de aggasztó az a – már jóval korábban kezdődött – folyamat is, ahogy egyes iskolák (diákjaikkal együtt) jelentős hátrányba kerülnek amiatt, hogy elszegényedő, többnyire bevándorlók által lakott körzetekben helyezkednek el.

Az egyik első – és azóta talán a legtöbbet tárgyalt – eset jó példa ez utóbbi problémára. A berlini Neukölln kerületben elhelyezkedő Rütli Középiskola³ tantesülete még 2006-ban fogalmazott meg egy nyílt levelet, az iskolában elharapódzó erőszokról és az iskolai pedagógiai munka ellehetetlenüléséről, mintát adva ezzel későbbi, hasonló jellegű közleményekhez. A Rütli Iskolában 2006-ban a nem német származású tanulók aránya elérte a 83 százalékot. A felhívás, hasonlóan a későbbi saarbrücken-i nyílt levélhez, az iskolába járó tanulók társadalmi háttérének s ezzel összefüggésben a tanulói összetétel meglehetősen radikális megváltozásának bemutatásával kezdődik. Az alábbiakban részletek olvashatók a felhívásból.

³ A Rütli Középiskola egy Hauptschule, ami leginkább a magyar szakmunkásképzőnek (mai nevén szakközépiskola) megfeleltethető. Németországban az általános iskola legtöbbször négy- (néha hat)éves, tehát a diákok négy év után választhatnak a Hauptschule, a Realschule (szakgimnázium) és a Gymnasium között. A Rütli Iskola nyílt levele: <http://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/dokumentiert-notruf-der-ruetli-schule-a-408803.html>

Néhány kolléga már csak mobiltelefonnal megy be bizonyos osztályokba, hogy szüksége esetén segítséget tudjon hívni. [...]

Fáradásainkban, hogy a normákat és szabályokat betartassuk, a szülőktől eddig szintén nagyon kevés támogatást kaptunk. Az értekezleteket nem veszik komolyan, a telefonos megkeresés nem működik a hiányos nyelvtudás miatt.

Tanácsstalanok vagyunk. [...]

Amennyiben iskolánk fejlődését nézzük az elmúlt egy évben, meg kell állapítanunk, hogy egy zsákutca végén vagyunk, és a fordulatra nincsen több lehetőségünk. [...]

A legtöbb családban a diákjaink az egyedüliek, akik reggel fölkelnek az ágyból. Hogyan tudnánk nekik elmagyarázni, hogy ennek ellenére fontos iskolába járni és bizonyítványt szerezni? Ők mindenekelőtt azzal vannak elfoglalva, hogy megszerezzék a legújabb mobiltelefont, hogy úgy öltözzenek, hogy ne nevéssék ki őket, hogy odatartozónak érezhessék magukat. Az iskola számukra felvonulótér az elismerésért folyó hatalmi harc közepette.

Az erőszakosak válnak példaképekké. A tanulóink az iskolában nem találhatnak pozitív példaképet. Egymás között vannak, és olyan fiatalokat, akik másként élnek, egyáltalán nem ismernek. Az iskola elszigeteli őket, kitaszítottnak érzik magukat és ennek megfelelően is viselkednek.

A nyilvános segélykérő levél után a Rütli Iskola sokáig mindenhol a félresiklott integrációs politika mintapéldájaként szerepelt. Az óriási médiafigyelem érthető okokból cselekvésre ösztönözte a berlini városvezetést és az oktatási hatóságokat, és rengeteg anyagi és szakmai ráfordítással elérték, hogy ma a berlini Rütli Iskola, a 2006-os képet megfordítva, a nehéz helyzetben lévő iskolák, a Brennpunktschulék⁴ példaképévé vált.

Az iskola – tizenkét másik berlini iskolával együtt – az első között volt, akik 2007 körül biztonsági szolgálatot kezdtek el alkalmazni annak érdekében, hogy megelőzzék az erőszak eszkalációját. Az elmúlt tizenegy év során mintegy 32 millió eurót költöttek arra, hogy az egykori középis-

kolából egy összevont oktatási centrumot hozzanak létre, amely ma már magában foglal óvodákat, ifjúsági centrumot, egy kerületi sportközpontot, és tervben van egy népfőiskola létesítése is. Vagyis az eredeti Hauptschule összeolvadt egy Realschulével és hozzácsatoltak egy általános iskolát is,

így a diákok tulajdonképpen az elemi iskolától kezdődően az érettségiig egy iskolában tanulhatnak. Hasonló utat követett később a kreuzbergi Refik-Veseli Iskola, ahol korábban a diákok 30

százaléka nem tudott záróvizsgát tenni. Most, 2018-ban ez a szám 10 százalék. A különböző iskolaszintek összevonása mellett – ami abból a szempontból fontos, hogy vonzóbbá teszi az iskolát jobb képességű diákok számára is – ezekben az

az óriási médiafigyelem érthető okokból cselekvésre ösztönözte a berlini városvezetést

⁴ A Brennpunktschulének nincs világos definíciója. Azokat az iskolákat nevezik így, amelyek szegényebb – jellemzően nagyobb arányú bevándorló lakossággal rendelkező – kerületekben helyezkednek el, és a diákok nagy része állami támogatásra szorul.

intézményekben a tanárok, szociális segítők, szülők, pedagógusjelölt korrepetitorok és a diákok közös, összehangolt munkája kellett ahhoz, hogy látványos fejlődést érjenek el. Ugyanakkor az iskolai teljesítmény pozitív alakulására az is hatással volt, hogy azokban a kerületekben, ahol ez a két iskola elhelyezkedik, beindult a dzsentifikáció, vagyis ezek a városrészek kezdenek divatosá válni, emelkednek az albérletárak, jól szituált lakosság érkezik a régi helyére – amely pedig még kijebb szorul. Az olyan sikertörténetek mellett, mint amilyen például a Rütli Iskoláé, számtalan olyan eset van, ahol az integráció akadozik, és szegregált iskolák jönnek létre. Vagyis egyes iskolák esetében nem elég, hogy szegény környékeken helyezkednek el, sok esetben még az újonnan bevándorló iskoláskorú fiatalok közül is jóval többet osztanak ki hozzájuk, mint a jó környékeken lévő „elitiskolákba”. Egy 2018-as felmérésben a kutatók szegregált iskolákról beszéltek, amennyiben a bevándorló háttérrel rendelkező tanulók aránya meghaladta az 50 százalékot. A felmérés kimutatta, hogy ezekben az iskolákban gyakori, hogy az oktatás alacsonyabb színvonalon folyik, mint a nem szegregált iskolákban, ami kihatással van a tanulók munkaerő-piaci esélyeinek alakulására is.⁵ Éppen ezért vetik fel újra és újra oktatási szakemberek, politikusok, újságírók, hogy nem lenne-e szükség a fiatal bevándorlók iskolai elosztását szabályozó rendelkezések szigorítására, hogy ne jöhessenek létre szegregált iskolák, vagy éppen nem kellené-e intézményi szinten előnyben részesíteni azokat a pedagógusokat, akik ilyen iskolákban dolgoznak – például azzal, hogy

az iskolai erőszak
mindennapos beszédtemává
vált

több fizetést kapnak, mint máshol dolgozó kollégáik.

Visszatérve a tanárokkal szembeni iskolai erőszak témájához, illetve tágabban az iskolai erőszak problémájához, érdemes még egyszer hangsúlyozni, hogy az összkép korántsem tűnik olyan egyértelműnek, ahogyan esetleg azt a VBE iskolavezetőkkel végzett kérdőíves felméréséből következtetni lehetne. Egy másik pedagógus szakszervezet, a Német Tanárszövetség elnöke, Hans-Peter Meidinger nem is tartja igazán hitelesnek a VBE felmérését. Az Ifjúsági Intézet 2007/2008-ban és 2015-ben végzett felmérése alapján az iskolai erő-

szakos események száma ezen időszakban inkább csökkent. Ugyanakkor például a 2016/17-es berlini, bayerni, észak-rajna-vesztfáliei rendőrségi bűnözési statisztikák azok

számának növekedését mutatják. Ami biztos, hogy ezzel a problémával összefüggésben nehéz lenne még tendenciákról beszélni, részben a rendelkezésre álló adatok csekély mennyisége miatt, részben pedig a probléma rendkívül összetett jellege okán. Az tehát, hogy az iskolai erőszak mindennapos beszédtemává vált, nem elsősorban a VBE-felméréshez is hasonló adatok napvilágra kerülésének köszönhető. Inkább a tanárok által nyilvánosságra hozott, általam is idézett segítségkérő leveleknek, és egyes, mostanában történt, nagy visszhangot kiváltó szélsőséges eseteknek, mint amikor márciusban egy lüneni iskolában az egyik diák leszúrta diaktársát, vagy amikor Baden-Württembergben egy hét éves diák késsel támadt a tanárra. A német közvéleményt mindenesetre nagyon is foglalkoztatja a téma, és a közhangulatot, a nézet-

⁵ <https://www.svr-migration.de/publikationen/bildungsintegration/>

eltérések hevesességét jól példázza, hogy az objektív tényfeltárára és bemutatásra sokat adó *Der Spiegel* online felületén az iskolai erőszak témájához kapcsolódó egyes írások

alatt megszüntették a fórumot, mondván: lehetetlenné vált az itt kibontakozó viták moderálása.

FORRÁSOK

Cikkek, interjúk:

<https://www.zeit.de/gesellschaft/schule/2018-05/gewalt-schule-praevention-schutz>

<https://www.welt.de/politik/article176006563/Gewalt-an-Schulen-Jede-vierte-Schule-berichtet-ueber-Angriffe-auf-Lehrer.html>

<http://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/gewalt-gegen-lehrer-angriffe-und-mobbing-an-jeder-zweiten-schule-a-1205751.html>

<http://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/gewalt-in-der-schule-wenn-schueler-lehrer-angreifen-a-1121150.html>

<http://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/osterwieck-grundschullehrer-senden-hilferuf-mit-offenem-brief-a-1195056.html>

<http://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/dokumentiert-notruf-der-ruetli-schule-a-408803.html>

<http://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/berlin-probleme-mit-gewalt-grundschule-heuert-sicherheitsdienst-an-a-1196042.html>

<http://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/wachdienste-an-schulen-wir-lehrer-koennen-die-schule-nicht-nach-aussen-verteidigen-a-522449.html>

<http://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/heinz-peter-meidinger-lehrerverband-warnt-vor-gewalt-an-schulen-zu-recht-a-1199944.html>

<http://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/fluechtlinge-an-schulen-das-problem-heisst-segregation-a-1194851.html>

<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/debatten/jugendgewalt-junge-maenner-auf-feindfahrt-1512153-p2.html>

Gyermekek, szülők az orfűi alternatív könnyűzenei fesztiválon